

Are Brean (f. 1965) er sjefredaktør i Tidsskriftet. Han er spesialist i nevrologi og ph.d.

Foto: Einar Nilsen

Vår forståelse av kjønnsidentitet er i endring.
Trenger vi i det hele tatt å dele inn befolkningen etter juridisk kjønn?

Hun, han, hen og alle andre

Plutselig kan det virke som om de er overalt; sterke, selvbevisste transpersoner i TV-serier som *Sense8*, *Transparent* og *Orange is the new black*. Selv Barack Obama har, som den første amerikanske president, offentlig ytret ordet «transgender» (1). I Norge har en ny generasjon stolte unge transpersoner løftet arven etter Esben Esther Pirelli Benestad for å synliggjøre de som ikke passer inn i våre snevre kjønnskategorier. Deres innsats er viktig. Flere undersøkelser viser betydelig dårligere psykisk og fysisk helse hos transpersoner enn hos andre (2). I en stor svensk undersøkelse hadde halvparten av alle transpersoner overveid selvmord, og flertallet var reddet for å utsettes for vold og trakassering (3). En betydelig del av helseproblemene kan knyttes direkte til samfunnets holdninger (2).

Samfunnets holdninger gjenspeiles i et lovverk og en forvaltningspraksis: I Norge må en person kategoriseres som enten kvinne eller mann for å få personnummer og ID-papirer (såkalt «juridisk kjønn»). For å kunne skifte juridisk kjønn må personen gjennomføre irreversible kastrasjon eller annen sterilisering (4). Hormonell og «kjønnskorrigerende» kirurgisk behandling av transpersoner i Norge har siden 1979 vært lagt til Rikshospitalet (5). For å motta offentlig behandlingstilbud er det et krav at diagnosen F64.0 Transseksualisme er stilt (2). Det å være transperson er i Norge altså fortsatt en psykiatrisk diagnose, og behandlingen er «korrigerende». Denne praksisen har vært uforandret helt siden de første kjønnskifteoperasjonene i 1960-årene. Det var bakgrunnen for at regjeringen Stoltenberg i 2013 tok initiativ til en utredning av kriteriene for kjønnskifte og av behandlingstilbudet til gruppen (6).

Regjeringens ekspertgruppe konkluderte tydelig på flere punkter: Dagens praksis er i strid med sentrale menneskerettigheter. Personer bør kunne endre juridisk kjønn uten at det stilles krav om kastrasjon eller annen form for sterilisering. En egenerklæring bør være tilstrekkelig for endring av juridisk kjønn. Alle regionale helseforetak bør ha tilgjengelig spesialisert hjelp, som bør tilbys flere grupper enn i dag. (2). Disse anbefalingene har resultert i et lovforslag og et høringsnotat, som begge har høringsfrist i disse dager (4, 7). Alt tyder heldigvis på at bortfall av kravet om kastrasjon for å skifte juridisk kjønn blir vedtatt. Flere land har de senere årene gjennomført liknende lovendringer (4).

Motforestillingene har kommet fra forstemmende forutsigbart hold. Leder i informasjonsavdelingen i Norsk Luthersk Misjonssamband, Espen Otosen, er imot endringen. «Å kreve kastrasjon høres dramatisk ut. Men det er like dramatisk å si at kvinner kan bli fedre. Det blir pest eller kolera», uttaler han til Vårt Land (8). Men allerede i dag kan kvinner bli fedre, uten at staten har vist interesse for å kikke dem i buksene – og fortsatt uten at det har brutt ut pest.

Bortfall av kravet om kastrasjon medfører også at kravet om en psykiatrisk diagnose for skifte av juridisk kjønn forsvinner. De

nåværende diagnosemanualenes klassifisering av transpersoner bygger på psykopatologiske modeller fra 1940-årene, som ser ut til å bli helt forlatt i den kommende ICD-11 (9). Da kan transpersoner endelig slippe å bli diagnostisert under kapitlet om mentale lidelser. Også endringene i DSM-5, som kom i 2013, bygger opp under en slik ny forståelse: Det er ikke personens kjønnsidentitet det er noe i veien med, men vår *forståelse* av kjønnsidentitet (2).

Dermed utfordres også vår grunnleggende tokjønnsmodell. «Gender dysphoria thus is considered to be a multcategory concept rather than a dichotomy», uttalte American Psychiatric Association i 2013 (10). Flere land, blant andre New Zealand, Danmark, Tyskland, India og Pakistan har allerede innført rett til å registrere seg med en tredje kjønnskategori i passdokumenter (2). I Norge foreslo Skattedirektoratet i 2014 å fjerne informasjon om kjønn i fødselsnummeret, for å ta høyde for kommende endringer i tokjønnsystemet (11). Satt på spissen, kan man spørre seg om vi i det hele tatt har behov for å inndele befolkningen etter juridisk kjønn.

Endringene internasjonalt, og de forhåpentlige endringene nasjonalt, peker alle mot en voksende forståelse av at kjønnsidentitet er mye mer kompleks og individuell enn tidligere antatt. Både i Norge og i mange andre land er det modige transpersoner vi stor grad kan takke for det. Et enda mer inkluderende og fargerikt samfunn vil vi alle nyte godt av, både hun, han, hen og alle andre.

Litteratur

1. Berenson T. Obama made history by using this word in the State of the Union. Time 20.1.2015. <http://time.com/3675798/state-union-transgender/> (9.11.2015).
2. Rett til rett kjønn – helse til alle kjønn. Utredning av vilkår for endring av juridisk kjønn og organisering av helsetjenester for personer som opplever kjønnsinkongruens og kjønnsdysfori. Oslo: Helsedirektoratet, 2015.
3. Homosexuellas, bisexuellas och transpersoners hälsosituation. Sverige: Statens folkhälsoinstitut, 2005.
4. Forslag til lov om endring av juridisk kjønn. Høringsnotat. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet, 2015.
5. Tønseth KA, Bjark T, Kratz G et al. Kjønnskorrigerende kirurgi ved transseksualisme. Tidsskr Nor Legeforen 2010; 130: 376–9.
6. Styrker tilbudet til transseksuelle. Pressemelding. Regjeringen 19.9.2013. www.regjeringen.no/no/aktuelt/styrker-tilbudet-til-personer-med-transs/id735733/ (9.11.2015).
7. Anbefalinger fra ekspertgruppe om helsetilbudet ved kjønnsdysfori. Høringsnotat. Oslo: Helse- og omsorgsdepartementet, 2015.
8. Omvik E. Åpner for tredje kjønn. Vårt land 28.6.2015. www.vl.no/nyhet/%C3%A5pner-for-tredje-kj%C3%B8nn-1.370954 (9.11.2015).
9. Drescher J, Cohen-Kettenis P, Winter S. Minding the body: situating gender identity diagnoses in the ICD-11. Int Rev Psychiatry 2012; 24: 568–77.
10. Highlights of changes from DSM-IV-TR to DSM-5. American Psychiatric Association, 2013. www.dsm5.org/Documents/changes%20from%20dsm-iv-tr%20to%20dsm-5.pdf (9.11.2015).
11. Skatteetaten. Konseptvalgutredning. Ny personidentifikator i Folkeregisteret. <http://docplayer.no/2302839-Konseptvalgutredning-ny-personidentifikator-i-folkeregisteret.html> (10.11.2015).

 Engelsk oversettelse på www.tidsskriftet.no